

RÉGI PARASZTHÁZ ÉS LAKÁSBELSŐ VÎLCEÁBAN

Romulus Vuia emlékének

Az 1968 nyarán szervezett néprajzi muzeológus továbbképző tanfolyam egyik csoportvezetőjeként három hetet tölthettem az északkelet-olténiai Vîlcea megyében,¹ hol a hagyományos népi építkezést, a tűzhelyet és a lakásberendezést tanulmányoztam. Az utóbbi másfél évtized folyamán a Kárpátoktól délre eső román vidékek népi építkezését is érintő több értékes munka² közül Paul Petrescu és Paul Stahl egyik legutóbbi tanulmánya a vîlceai épületekkel foglalkozik.³ Az általuk elkezdett vîlceai kutatásokhoz magam a hagyományos népi házépítés, tüzelő és lakásberendezés összetett kérdéseinek együttes, összefüggéseket is feltáró vizsgálatával törekedtem hozzájárulni. E kutatás eredményeinek tömör bemutatását adjuk a következőkben. Meggyőződésem, hogy az erdélyi és a magyar népi építkezés, tűzhely és lakásbelső kutatói is szívesen veszik mint szükséges összehasonlító anyagot a Kárpátokon túli egyik szomszédos és hagyományörző román vidékről származó megfigyeléseket.

A vizsgálat megfelelő elmélyítése érdekében a figyelmet megosztó nagyobb körzet helyett a hagyományörző Otășău völgyét s ennek is első-sorban két jellegzetes településcsoportját választottam.

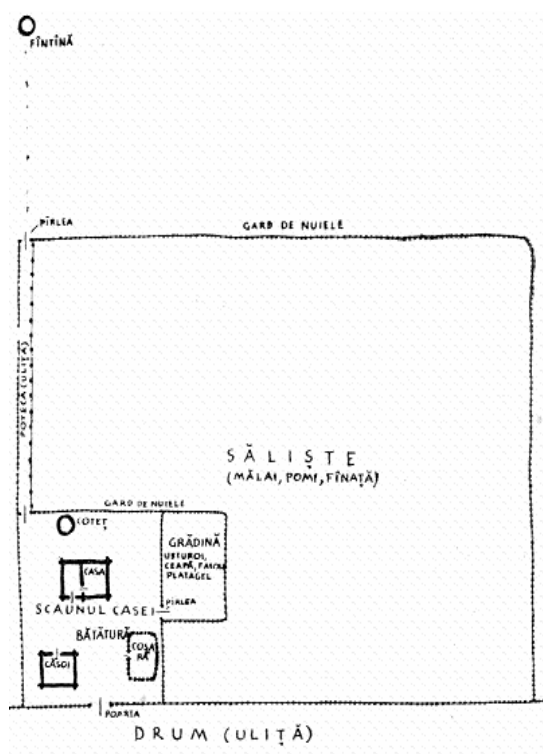
Míg a Pietrari-hoz tartozó falvakat mint régi zsellér (*rumîni, clăcași*) településeket tartják számon, melyeknek lakói az 1907. évi parasztfelkeléskor maguk is földet követeltek, a havasalji Bărbătești község lakosai szabad parasztok (*moșneni*) voltak, hatalmas közhavasokkal, erdőkkel, legelőkkel, kaszálókkkal. Mindkét község számos, a völgy két oldalán elhelyezkedő erdőirtányokon létesült falucskából (*sate*) áll. A magyar „szer”-nek megfelelő kis településeket többnyire most is az egykori „honfoglaló” közös ős leszármazottai (*neam = nemzetség*) lakják. Erre utalnak az Anghelști, Moțești, Vătășești, Mirlești, Rușitori s más hasonló elnevezések is, valamint az egyes falucskák külön kis temploma, temetője vagy kútja. A szétszórt településű falucskák csupán az országút megépítésével, az utóbbi évtizedekben kezdtek „összevonódni” az út menti községébe, posta, iskola, templom, kultúrház, bolt és orvosi rendelő építésével kialakult erőteljes központ körül.

A lakosság régi foglalkozása a hatalmas legelőkre, „havasokra” (*munte*) alapított állattenyésztés és a szűk völgy oldaliban folytatott kisméretű földművelés. Emellett egyesek még mesterségekkel is foglalkoztak mint ácsok, asztalosok, kerekések, kádárok, szücsök. A falvak határában néhány rokonságnak volt egy-egy kanalas malma, s legalább három nemzedéke mind többen foglalkoznak gyümölcstermeléssel és mészégetéssel, egyesek pedig e termékek szekeres elszállításával és értékesítésével a lapályosabb déli vidékeken. Mind a szekeresség, mind a népes helyi vásárok és búcsúk, valamint az erdélyi „mokány” juhászok-

nak rendszeres itteni legeltetése hozzájárult az Otășău-völgyi falvak egymás közti és a szomszédos vidékekkel való gazdasági, társadalmi és kulturális kapcsolataihoz és sajátos helyi népi kultúrájuk kialakulásához.

A régi parasztgazdaságok (1. ábra) a családi birtok közepén vagy valamilyen úthoz közeli sarkán létesültek. A mogyoróvessző fonású kerítéssel körülkerített szálláshely (*săliște*) egy különkerített része volt a telek (*scaunul casei*), bent a kapu felé néző házzal (*casă*), az előtte lévő udvaron (*bătătură*) a sövényfalú pajtával (*coșară*) és esetleg gabonásféle (*căsoi*, újabban *magazie*) faépülettel. A cölöplábakon álló berek tyúkkertec (*coteț*) a ház mögött volt. Az udvarról hágcsón (*pârlea*) át juthattak a kis zöldséges (fokhagyma, paszuly, hagyma, padlazzsel) kertbe (*grădină*), más irányban a rendszerint távolabbi, fakupával meríthető bodonkúthoz (*fintină*), mert a szétszórt településű falucska díszes *troiță*val (útszéli kereszt) ellátott bővizű közkútja esetleg igen messze volt. A szálláshely többi része helyi fajta gyümölcsfákkal (szilvával, dióval, almával, egyféle barackfával) beültetett kaszáló. Az út felől kétszárnyú deszkakapu

1. A házhely (*scaunul casei*) szokásos elhelyezése a szállásterületen (*săliște*) 60–80 évvel ezelőtt. Bărbătești-Vătășești.

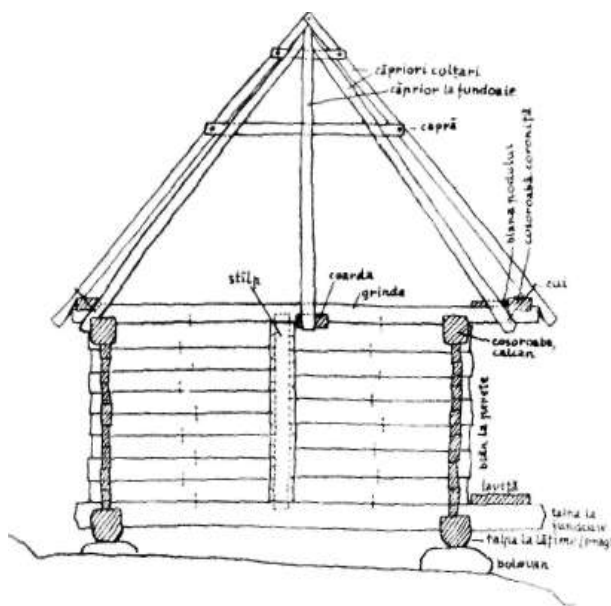

(*poartă*) a bejárat a telekre embernek, szekérnek. A két kapusast néha magasabbra készítették, hogy fedelet is tarthassanak.

A régi ház, kivéve az előtte levő töltést és a belső elválasztó falat, teljesen fából készült, melyhez az anyagot a községi erdőkből háton húzták le télen, mikor a fa is könnyebb volt, s a fagyott úton is egyszerűbb volt a vontatás lefelé; a súlyos talpfákat pedig marhával vontatták (*cu tîriș*). Talpfának (*talpă*) dió-, tölgy- vagy akácfa, fali gömbfának (*druetji*)

vagy hasított, faragott pallónak (*blăni*) tölgy-, bükk- és hársfát, koszorúgerendának (*cosoroabe*), mestergerendának (*coardă*) és padlásgerendának (*grinzi*) a tölgy-, bükk- és nyírfát, szarufának (*căpriori*) tölgy-, jegenye, éger- vagy nyírfát, sasnak (*stîlpi*), ajtófélfának (*usciori*) és szegnek (*cuie*) tölgyfát használtak. A mennyezetdeszkát (*blăni de podină*) jegenyefából, az 1 rőfös (*cot*, 85 cm) hosszú és 10–15 cm széles, egyik oldalon hornyolt zsindelet (*șițe*) fenyő- vagy bükkfából hasították. E sokféle faanyag mellett még használtak patakmederből szedett vagy bányászott követ (*piatră de râu* és *bolovan*) a háztalp felmagasítására (*zid*). Ugyancsak követ vagy (1908 tájától) helyben égetett téglát használtak a két fő helyiséget a tüzelőknél elválasztó falhoz, kb. 150 cm magasságig. Tapasztott vesszőfónt (*gratie*) alkalmaztak a válaszfal tetején, továbbá a pitvar és konyha közti válaszfalnak és a szoba fölötti mennyezetnek. A házhoz ezeken kívül még a patakából kiszedett mészkőből helyben kiégetett meszet is (*var ars în varniță*) régóta használtak. A helyiségek alacsonyak, az ablakok kicsik voltak, de mivel a szoba mennyezetét, belső falait és tüzelőit is kimeszelték, a lakás mégis elég világos volt. Ugyancsak kimeszelték a polyvás sárral tapasztott és meszes sárral sikárolt (*spoit*) külső falakat és töltest.

Az építető által beszerzett anyagokból a „segítségül” hívott rokonokkal-szomszédokkal s a pénzzel megfizetett mester vezetésével kb. 3 hét alatt építették fel a házat. Az első világháború előtt dolgozó mes-

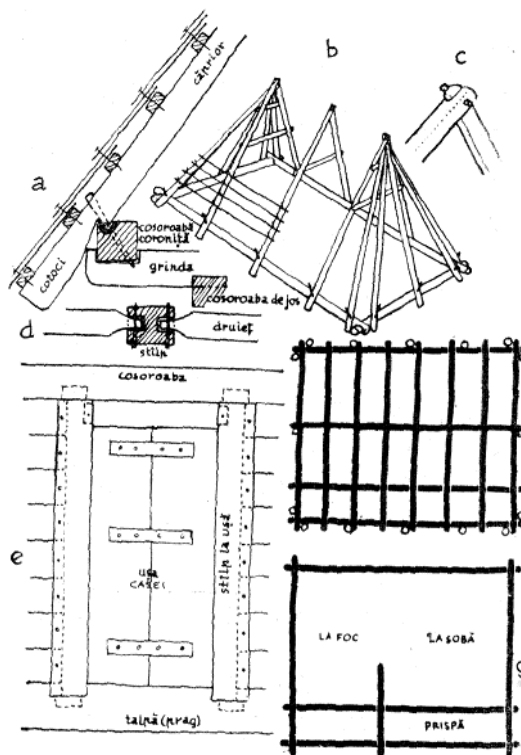

2. A hasított pallókból épült lócás ház (*casa cu laviță*) építése. Pietrarii de Jos.

ter volt Bărbătești-en Durlai Ion, ki házépítés mellett ajtó, bútor, hordó és kerekvésővel „rajzolt” fa ikonok készítésével is foglalkozott. Ugyanitt Durlai Toma mester kerekvésővel díszített, hatalmas hornyolt zsindelekhez hasonló hasított bükkfadeszkákat (*blăni*) csinált a mennyezet padolásához és a tornác (*sală*) vagy veranda (*frișor*) deszkázására. Melița Dumitru, Durlai Gheorghe, Buzilă Dumitru és Vătășescu Nița szintén építésvezetők és hasított bükkfadeszka készítőik voltak. Pietrarii So-

reghi Grigore volt nevezetes ácsmester, ki nagyon szép tornác- és verandaoszlopokat is faragott.

A ház alapjául szolgáló két hosszú (5–7 méteres) és három rövid talpfa kereszteződése alá, valamint az elválasztó falak talpfái alá végig nagy köveket (*bolovani*) helyeztek, hogy a ház a nedves földtől szigetelve és vízszintesen (2, 3g) álljon. A vízszintes síkot a talpra helyezett, vízzel

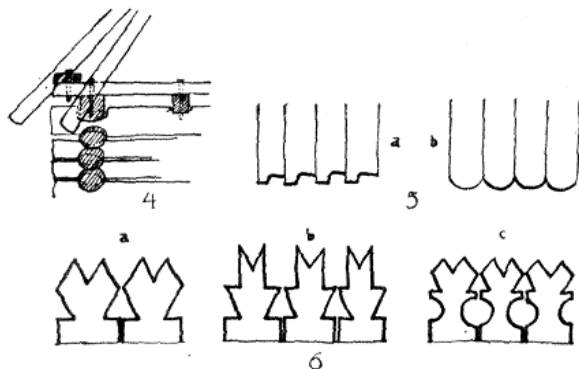

3. A régi házak építészeti részletei:
 a) szarufa rögzítése a koszorún; b) fedélszék; c) szarufapár csúcsa; d) a faligerendák végeinek rögzítése a sasban; e) az ajtó és félfáinak becsapolása a talpba és koszorúba; f) a fedélszék alapja a mennyezetgerendákkal; g) a talpgerendák elhelyezése.

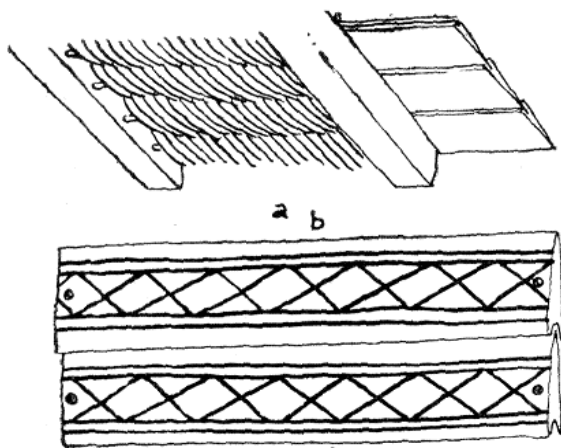
teli tállal mérték. A 25x40 cm keresztmetszetűre faragott talpakat szögletesen rótták egymásba (*se înjugau*), míg a 180–190 cm magas falak 9–11 gömbölyű (*druieți*, 4) vagy pallónak kidolgozott (*lodbe*, 2) faligerendáját félkörös, illetve szögletes bevágással gerezdbe (*chiotoare*) rakták egymásra. Az egymásra kerülő faligerendákat középtájt még faszeggel is összefogták. Mivel a faligerendák rendszerint rövidebbek, mint a fal kellő hossza, középtájt a talpba sast (*stîlp*) állítanak (3 d), amelynek kétfelől bárdal (*bardă*) és szaluval (*teslă*) vajt árkaiba (*scobeală*) helyezik a gerendák kihegyezett végeit (*limbile*).

A faligerendákra fektetik végig a hosszú koszorúgerendákat (*cosoroabe*), ezekre keresztben, egymástól 70–80 cm távolságra a faragott padlásgerendákat (*grinzi*), majd ezeknek a faltól kiálló végeire a felső rend koszorúgerendát (*cosoroabe de sus, cumune*), amely a fedelet (3 f) tartja. A négysíkú fedél (*acoperiș cu patru ape*) a régi házaknál elég ma-

gas, mivel a szarufák hosszát a ház szélessége után mérték ki. A szarufapárokat fent lapolással és faszeggel fogták össze (3 c), lent 40 cm-es lecsüngő részt (*cotoci*) hagyva eresznek (*ciocîrleana*). A szarufa kifaragott állát (*barba*) a koszorúba mélyített fészekbe (*cuib*, *groapă*) helyezték, fa-

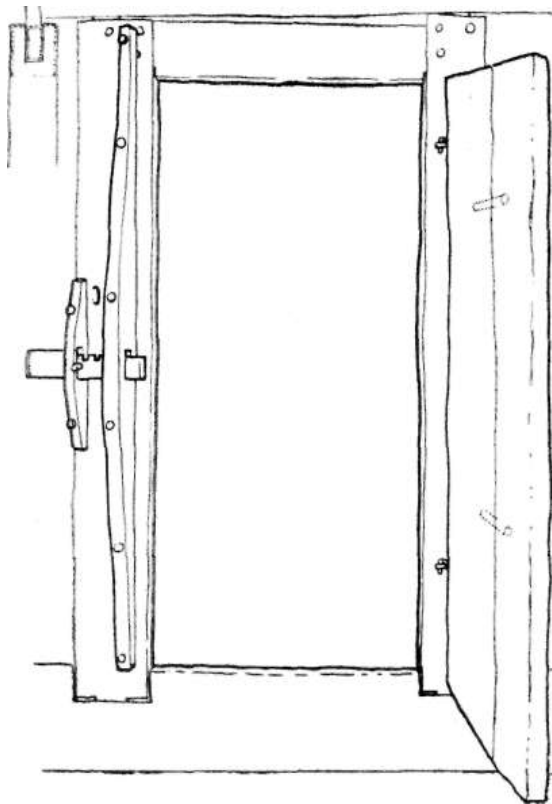
4–6. 4. Régi házépítés részlete (a homlokzat bal sarka). 5. A legelső (alsó) sor zsindeley végének metszése: a) *cu flori*; b) *ungurește*. 6. A tetőgerinc-zsindeleysor felső végének ki-metszési módjai.

7. A mennyezet padolása: a) tapasztott vesszőfonás (*gratie spoită*) és egymásba tolt hasított bükkfadeszkák (*blăni incebucate*); b) régi ház pitvarának hornyolt díszű mennyezetdeszkái. Bărbătești.

szeggel odafogva (3 a, 4). A fedél vázát három, egymástól 150 cm távolságra függőlegesen állított, kakasülövel is összefogott szarufapár, valamint a sarkokon egy-egy kettős szarufapár (*colțare*) s még a házbütük közepére helyezett egy-egy szarufa alkotta. Az utóbbi szarufák fent, a szélső függőleges szarufapárok felső kötésére támasztották. Az egész szarvazatot belécezték: a régies faragott léceket egymástól kb. 30 cm távolságra fogták föl faszeggekkel (3 b). A lécezésre került aztán a kovácsszeggel (*cuie țigănești*) duplán fölvert zsindeley (*sițe*), amit a polovreci-i, comani, voineasai cigány (*rudari*) famesterektől vásárolták. Az alsó sor zsindeley végeit hegyesre (*cu flori*) vagy erdélyi minta után kerekre (*ungurește*) faragták (5 a–b) a kézvonóval (*cuțitoaie*), a tetőgerinc legfelső sor zsindeleytetejét pedig még cifrábban kihajtották (*ciocîrlani*) (5 a–c).

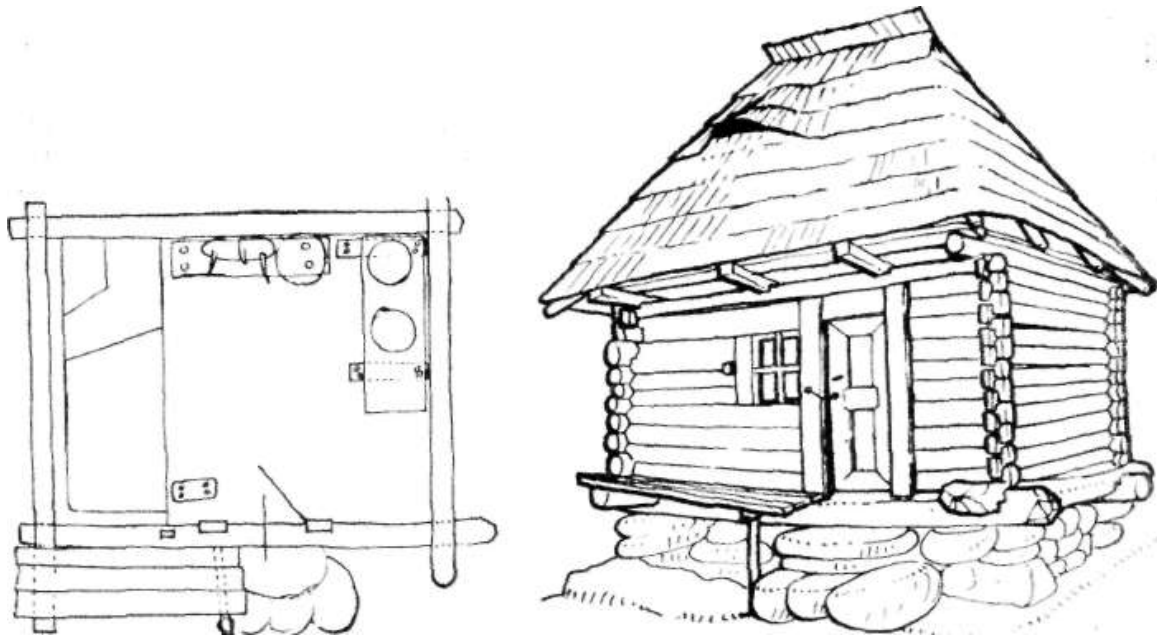
A házat keresztben kettéosztó falat mintegy 150 cm magasságig kőből vagy téglából rakták, majd egy erre fektetett gerendába s a fölötte végignyúló padlásgerendába fűrt lyukakba függőleges karókat helyeztek, s ezeket befonták és megtapasztották. Ugyanilyen fonott fal vagy boronafal választotta el a kis pitvart a mögötte levő konyhától. A régi házak mennyezete is fonadék (*gratie*) volt: a padlásgerendák közé befűrt lyu-

8. Pitvarajtó fazárral (bentről nézve). Pietrarii de Jos.

kakba helyezett karókat mogyoróvesszővel fonták be két oldalról, s betapasztották. A szoba mennyezete majdnem mindig így készült, míg a többi helyiség mennyezetét padolták (*podină*): a padlásgerendákra egymásba nutolt hasított bükkfadeszkákat (*blăni inciubicați*) szegeztek faszeggel. Gyakori volt a szoba fölött a mindkétféle módszerrel készült kettős mennyezet is (7 a–b, 23 a).

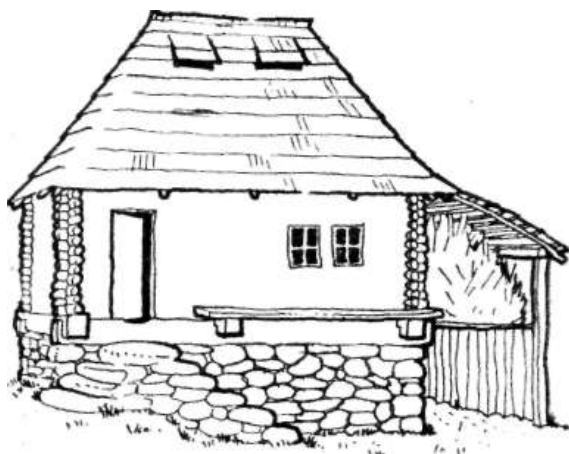
A ház külső és belső ajtajainak keretét egyaránt lent a 'talpba, küszöbbe (*prag*), illetve fent a koszorúba, padlásgerendába vagy mestergereendába (*coardă*) csapolt (*cu cep*) ajtósarkok (*stîlpi de ușă, usciori*) alkották (3 e). Az ajtósas külső vájatába fogták be a faligerendák végeit is. Mivel az ajtó nem ért a mennyezetig, a két sas közé fent még egy kis szemöldökfa-gerendát helyeztek. Maga az ajtó egy vagy két diófából faragott lapból állott. Utóbbi esetben a két lapot fa csapok (8) vagy faszeggel odafogott hevederek (3 e) tartották össze. Az ajtó a saját anyagá-

9. Nyári konyha (*cuhnă*) a mezőről behozott régi házból alkalmazva. Bărbătești.

ból meghagyott alsó és felső sarkon (*cep*) forgott (a küszöbbe fűrt lyukban és a felső gerendába illesztett karikában). Mintegy 50–70 éve tértek át a kovácsolt sarokvasra (*copiii*): a sasba vert karikában forog az ajtólapba vert pipás szeg. Zárja (*încuietoară*) csak a külső ajtónak van (8). Ez belülről az ajtósarokra szerelt, vízszintes irányban eltolható faretesz (*drug*), mit kívülről egy lyukon át bedugott hosszú nyelvű csuklós vasculccsal nyitnak-zárnak.

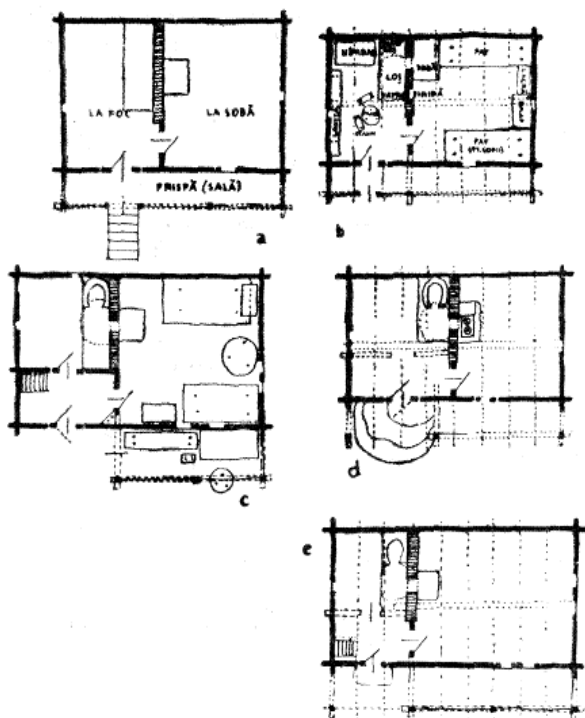
A tulajdonképpeni ház régi járulékos része volt a hosszanti oldalon, a bejáratától jobbra⁴ elhelyezett lóca (*laviță*). Ez kezdetben 4 földbe vert cövekre fektetett keskeny (tölgyfapalló lehetett (11 e), majd állandósulásával legalább egyik felét az e célból megnyújtott háztalpra fektették (9).

10. Régi lócás ház (fala 186 cm, padlása 272 cm magas), oldalsó fedélmegnyújtása alatt szekér- és szénatartó pajta (*polota*). Alaprajzát lásd 11. a. alatt. Bărbătești

randát (14 g, i), akárcsak a tornácot, többnyire utólag toldották a ház elé (erről tanúskodnak a toldott talpak és padlásgerendák).

A verandás házak közül ma egyiknek sincs pitvara, és csupán azoknak volt valaha is (amint erről a falon látható nyomok tanúskodnak (13 a), amelyeknek a verandája utólagos toldás. A pitvar megszüntetése és a veranda építése tehát egybeesik, vagyis a veranda építése tette lehetővé a nagyobb lakószobának beillő, ezért néha *hodaia* névvel is illetett (13 b) konyha kialakulását. A megszüntetett pitvar (hideg előszoba s padlás-

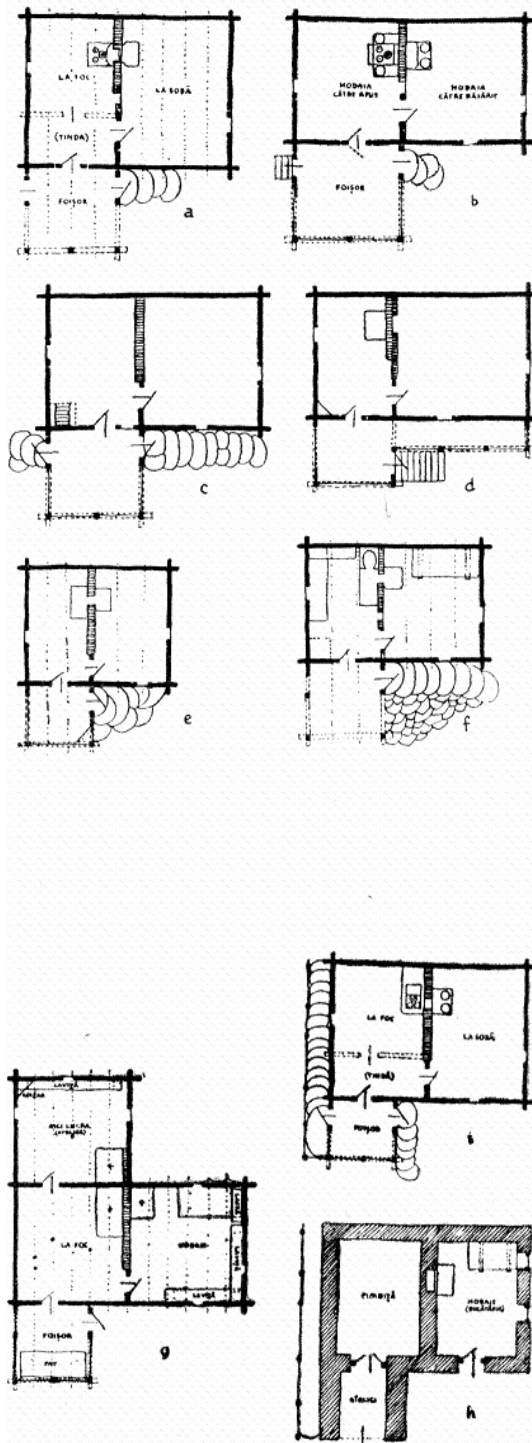

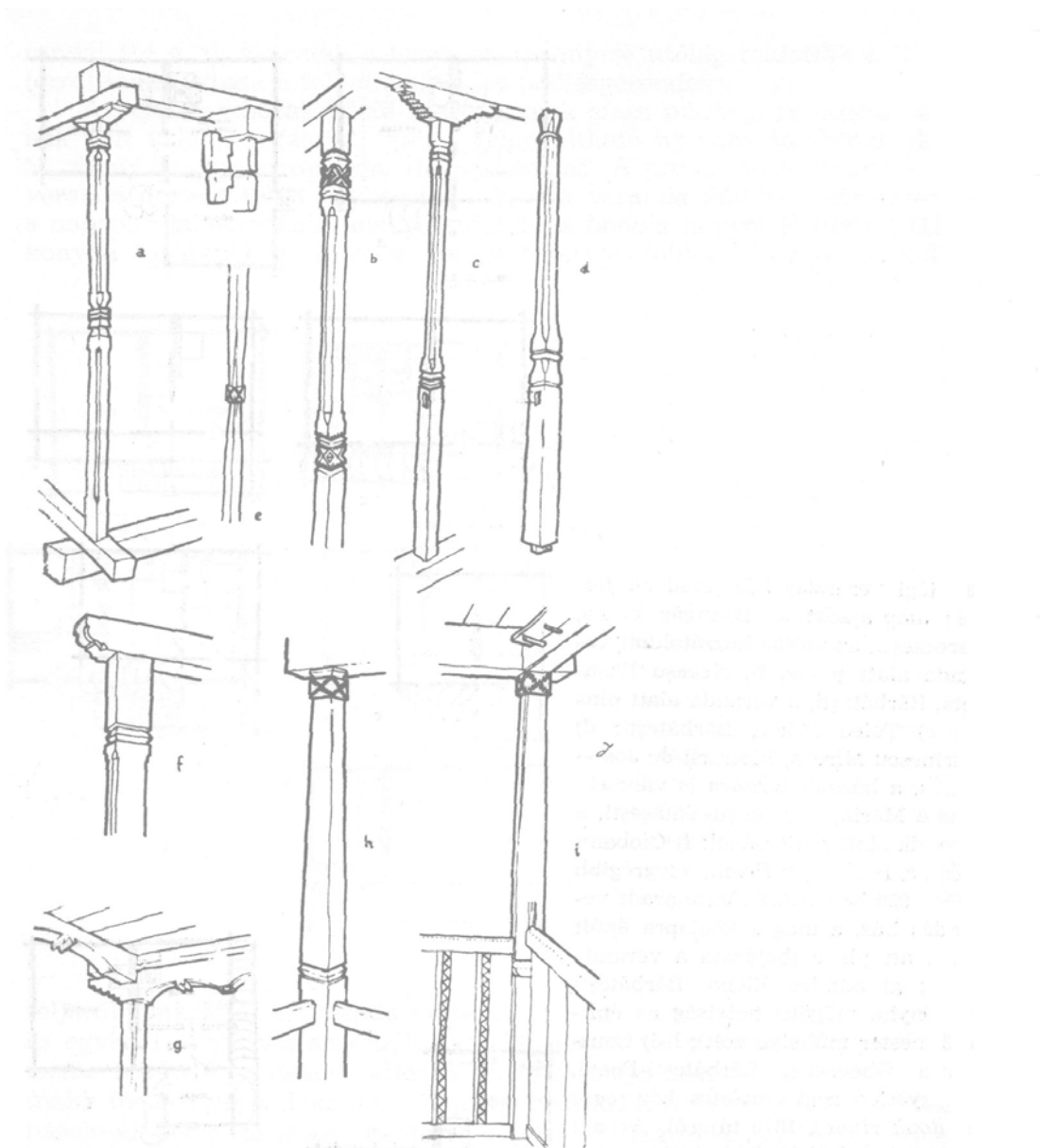
12. Régi tornácos ház (*casă cu prispă, cu sală*) alaprajzok: a) Necșulescu Ioan, Pietrarii de Jos (a ház alatt pince); b) Cîrceag Palaghia, Pietrarii de Sus, Șoseaua Nouă, aajtáján „1888” felirattal; c) Negrileşti faluból; d) Vintilescu Elena, Pietrarii de Jos (a tornác alatt fatartó hely); e) Popescu Alexandru, Pietrarii de Jos – Brodele. A d–e házaknál a pitvart és konyhát elválasztó falat utóbb lebontották.

feljáró) funkcióját a veranda vette át. A verandánál aztán megismétlődik az egykori pitvarnak az erdélyi saroktornácok és ereszek alapján föltételezett fejlődése: először teljesen nyitott, majd mellvédes, végül – az újabb üveges verandáknál – teljesen befalazott helyiség, egyes új téglaházaknál pedig teljesen lakótérre alakul. Jellemző, hogy régi verandás házakat a szabad paraszt falvakban találunk, de ezek építtetői is mindig módos papi vagy bojári földbirtokos családok, illetve kocsmárosok, kereskedők s mesteremberek voltak, kiknek a ház alatti pincére, a bejárat előtt pedig a különböző feleket fogadó verandára elsősorúen szükségük volt.

Az Otășău melléki román falusi ház alaprajzi fejlődését vizsgálva megállapítható, hogy a még gömbölyű gerendákból épített faház legrégebbi formája azonos volt a némely udvaron található nyári konyháéval

13. Régi verandás ház (*casă cu foisor*) alaprajzok: a) Boangăr Elena, Bărbătești, az utólag hozzátoldott veranda alatt pince; b) Neacșu Elisabeta, Bărbătești, a veranda alatt pince; c) Țolea Mărie, Bărbătești; d) Marinescu Mircea, Pietrarii de Jos – Jilava, a háznak tornáca is van; e) Buzilă Maria, Bărbătești-Vătășești, a veranda alatt majorságól; f) Ciobanu Nicolae, Bărbătești-Poeni, a legrégebb (még 1858-ban épült) fentmaradt verandás ház, a magas kőalpra épült ház alatt pince (bejárata a veranda felől); g) Șandru Elena, Bărbătești (a konyha mögötti helyiség az építető mester műhelye volt); h–i) Constantin Gheorghe, Bărbătești-Poeni, az egyetlen régi emeletes ház (*casa cu două rînde*), 1870 tájáról. A papi családi ház kőfalú földszintjén a veranda alatt pincegádor (*gîrlici*), konyhája alatt pince (*pimniță*) és szobája alatt külön bejárátú lakókonyha (*hodaie*) fonott füstfogós szabad tűzhellyel és a padlásig vezető kéménnyel (*coș*). Az a) és i) épületeknél a pitvar falát utóbb lebontották.

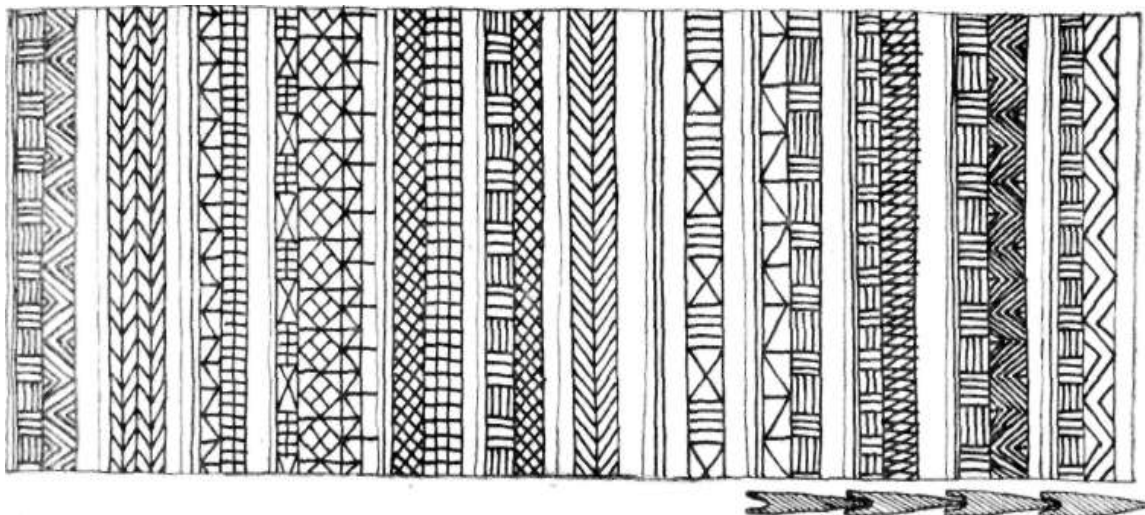

14. a–f) tornác- és g–i) verandaoszlopok, a) Cîrceag P., Pietrarii; b) Cîrțilă N., Bărbătești; Soreghi Gr. mester munkája; c) Teodorescu M., Pietrarii de Jos; d) Popescu A., Pietrarii de Sus – Brodele; e) Vintilescu E., Pietrarii de Jos; f) Merișescu Mircea, Pietrarii de Jos – Jilava; g) Șandru E., Bărbătești, Durlai Tudor mester munkája; h) Constantinescu Gh., Bărbătești; i) Bangăr E., Bărbătești; itt látható az utólag tett korlátfa (*corlat, plimbă*) csapjának behelyezési módja, valamint a hornyolt díszű bükkfa-zsindelyekből készült deszkázat.

(*cuhnă*). Ugyanis a nyári konyhákat több esetben az új faluba éppen a mezőről behozott régi egysejtű határbeli hajlékokból „alakították” át úgy, hogy esetleg lócát helyeztek az ajtó mellé (9). Ebből az ősi padlástalan füstös házból különítettek el oldalt egy kis mennyezetes (füstmentes) kamrát, amit aztán – mikor a tűzhely felől fűtött melegítő kályhát (*sobă*) kapott – lakhattak is. E kályhája után kapta az új, füsttelen helyiség a szoba (*la sobă*) elnevezést. A szobának és pitvarnak a már kész faházban való utólagos (belső) elkülönítésére mutatnak a házzal nem egy időben épült kő, patics, vályog, téglaválaszfalak.

A hagyományos házformák közül most is e kis pitvaros-konyhás-szobás, elől lócával és a bejárat előtt terméskő lépcsővel ellátott ház az általános (10); ezelőtt két emberöltővel (egészen az első világháborút követő évekig) pedig a kutatott falvakban ilyen volt a házak 80–90 százaléka (11). Sokkal ritkább volt a tornácos (12), valamint a verandás (13) ház. Utóbbi csoportban ismerünk egy régi emeletes (*cu două rînde*) megoldást is (13 h-i), melynek kőfalú földszintjén pince és tüzelős konyhaféle (*hodaie*) van. Mindenesetre a magas alapra épített verandás házak kis számuk ellenére is jól kialakult formát képeznek, holott (megállapítható az általánosabb egyszerű formákból való kialakulásuk; így, bár építetőik különös társadalmi helyzetét tükrözik, a vidék népi lakóházépítészete részének tekintendők. A díszesen faragott verandaoszlopok és mellvédcszópok is (14 e-i) a tornácéval azonos technikával és díszítéssel készültek.

Mint látható, az Otășău-völgyi parasztházaknak is a tüzelő volt a központja, és fejlődése, valamint belső rendje is a tüzelő fejlődésével és sajátos alakulásával állott szoros kapcsolatban. A vakkályhával ellátott külön helyiséget (szobát) a házból leválasztott hideg kam-

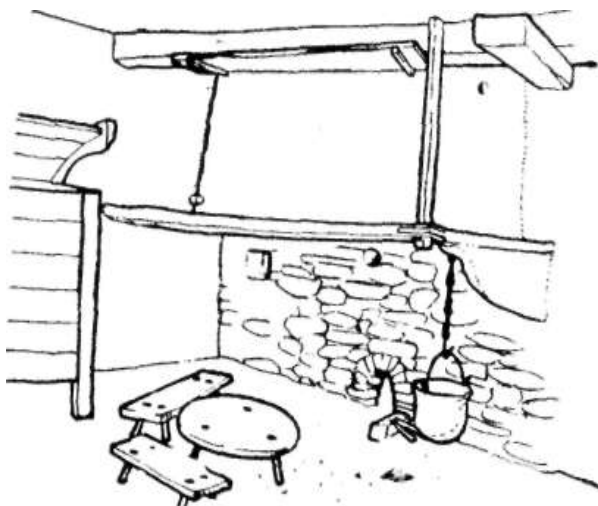

15. 1900 táján épült háztornác bükkfából hasított tornácdeszkaival változatos hornyolt díszítéssel. Durlad Toma helybeli mester munkája. A deszkákat a talp, fent a korlát vájzatába (*scobitură*) állították be, s oldalt a deszkák egymásba illeszkedtek.

rából az a szükség alakította ki, hogy a kezdetleges, füstös helyiségeknél lakhatóbbat nyerjenek. Az előszobaszerű pitvar kialakítására viszont akkor kerülhetett sor, amikor már a konyhabeli tűzhelyt is füstfogóval látták el, s így ez is mennyezetes, meleg lakóhelyiség lett, amelynek melegét kellett óvni a külső ajtó és a padlás felől a piciny előszobával. A széles füstfogós szabad tűzhely azonban sem nem óvott tökéletesen a füsttől, sem állandó lakáshoz elegendő meleget nem nyújtott. Így a ház legrégebbi, tűzhely körüli részének funkciója a főzésre és étkezésre zsugorodott, míg a hajlékbeli élet egyéb funkcióit (pihenés, alvás, fonás, szövés, társalgás) az egyre táguló szoba vette át, amely viszont, önálló tűzhely híján, főzésre nem volt alkalmas.

Tekintettel a tüzelőnek a ház fejlődésében, beosztásában és belső életrendje kialakulásában betöltött szerepére, szükséges, hogy már a be rendezés ismertetését megelőzően közelebbről megismerkedjünk vele.

Az ősi tüzelő természetesen a ma konyha-funkciót teljesítő *la foc* nevű helyiségben található. Itt most öblös füstfogót és rendszerint még félhenger alakú apró kemencét is találunk. Azonban egyes esetekben még hiányozhat a kemence (16), és – legalábbis a padlástalan nyárikonyhák esetében – megtalálni a füstfogó nélküli tűzhelyet is (21–22). Ez az

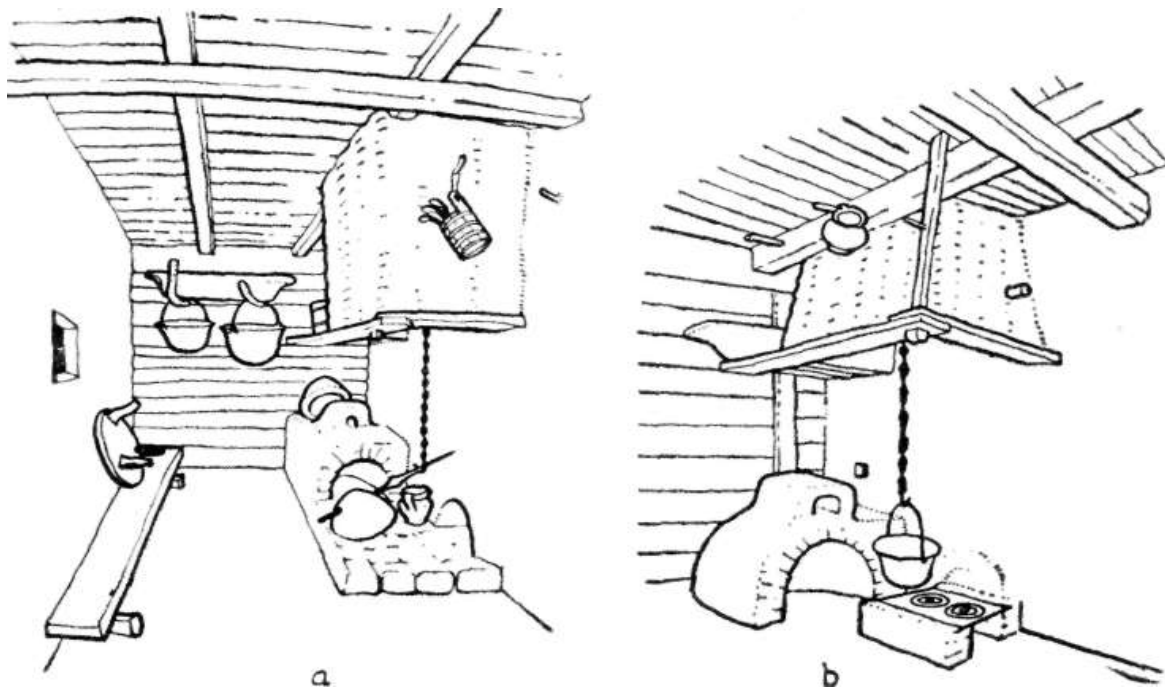
16. Régi ház konyhabeli tűzhelye a föld színén, fent füstfogó kas, korláttal és polccal és a szobából átnyúló mestergerenda (*coardă*) vége. Látható a szobabeli kályha szája és füstlyuka. Măldărești.

ősi tűzhely (*vatră*) maga a ház csupasz földje volt (16, 17 b), vagy legfeljebb egy rend vékony kőlapot raktak le (18 a). A téglából, pláne 2–3 sor téglából való magasabb tűzhely rakása alig 40 éve kezdődött. A széles tűzhelyen főztek a mennyezet szintjén átvetett lázsafáról lógó lánkra (23 b) akasztott körte alakú réz, újabban meg félgömb alakú öntött vas üstben (*căldare*). A kevés búzaliszttal és erjesztő hordóccettel gyúrt má-

lékenyeret (*mălai*) vagy a tálba (*strachină*) tett tyúkot a háziasszony által polyvás sárból alakított sütőharang (*țest*, 23 c–d) alatt sütötték meg. Málét hetente kétszer, szerdán és pénteken sütöttek, amikor az üstben paszulyt főztek.

A sütőharangot használat előtt a lánccal segítségével feltámasztva hevítették át (17 a). Teljesebb átsütést kívánó búzaliszt pogácsát (*turtă*) már így módon nem süthettek. Erre már csak a fejlettebb szobás házban kerülhetett sor, amikor is az ünnepi búzaliszt-süteményt a behevített kályhában (*sobă*) sütötték meg.

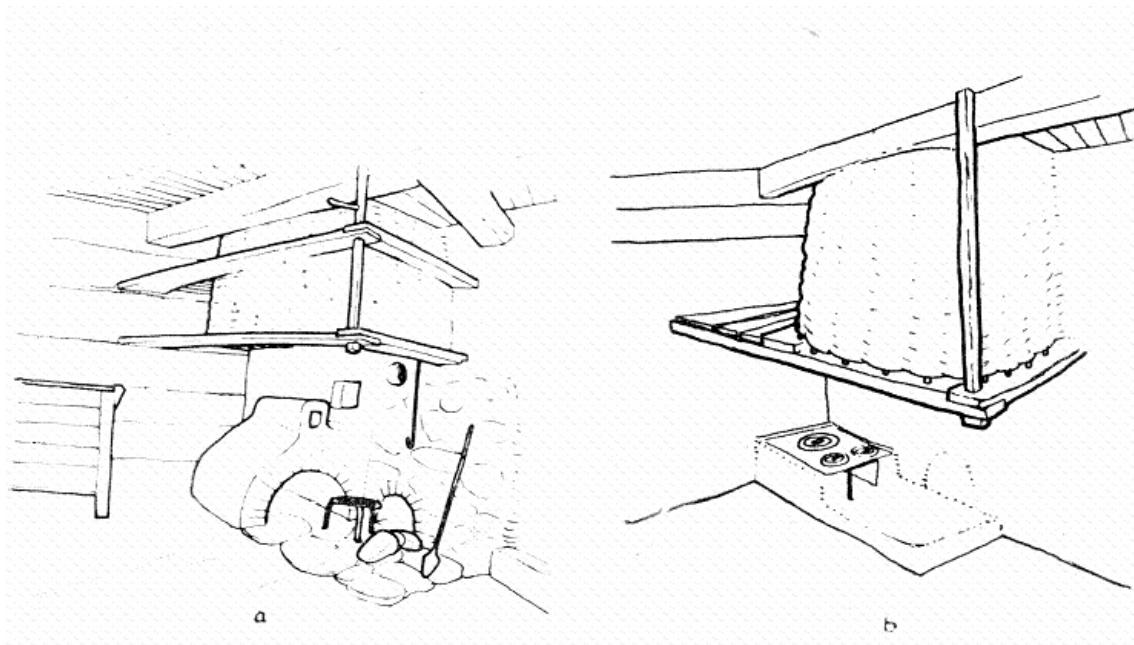
Az alacsony tűzhely fölé került idővel a sajátos füstfogó, amely még napjainkig fentmaradt formájában is kezdetleges építmény. A gabonatarató kasok mintájára karóváz köré vesszőből font s kívül-belül megtapasztott, felfelé alig keskenyedő füstfogó alapja a végeivel a két falba fogott két tölgyfapallóból képezett korlát (*corlat*), amelyet külső sarkánál a mennyezetről lefüggő rúd (*stinghie*) tart vízszintesen. E korlátba fűrt lyukakba állították azokat a karókat, amelyeket aztán kö-

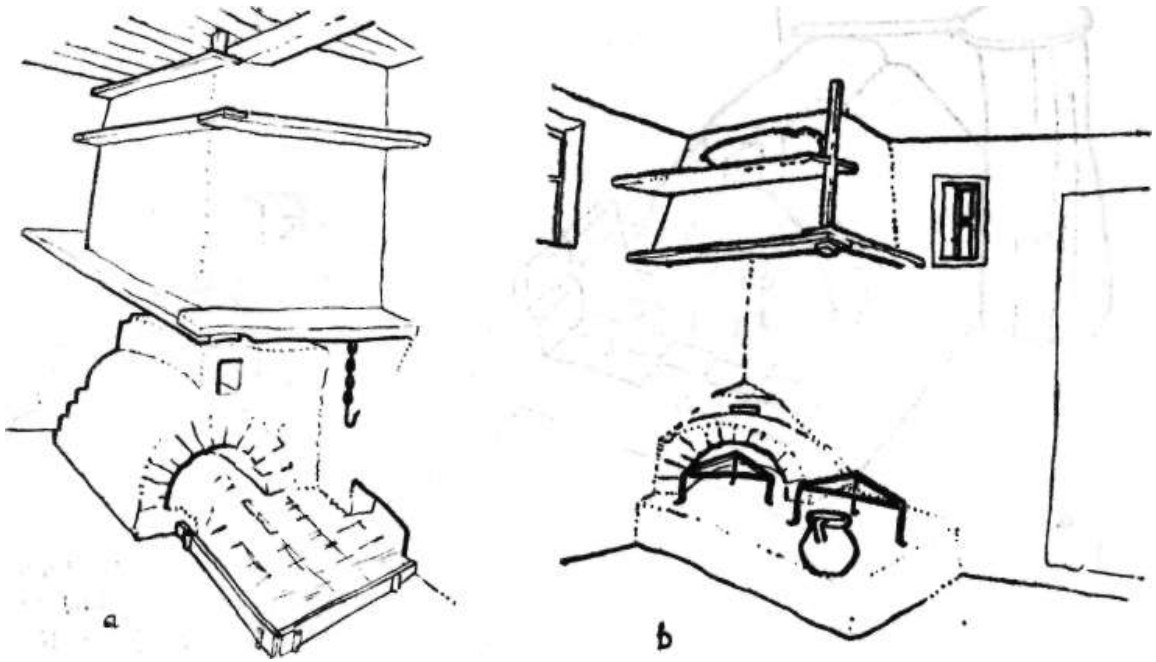
17. a) A régi ház konyhája (*la foc*) polcnak is használt korlátra helyezett füstfogó kassal, falba ütött faszegekkel, farönkre helyezett lócával, kerek asztalkával és házilag készült cserép sütőharanggal (*țest de pămînt*). A tűzhely téglalapja és a kis kemence újabb. Moraru E., Bărbătești, b) Régi ház régimódi konyhabeli tüzelője. Változtatások: a szobabeli kályha szájának betapasztása, tűzhelyre (ház földjére) épített plattenes tüzelő és sütőkemence. Păun Gh., Pietrarii de Jos.

rülfontak. A fonási technika után e széles öblű függesztett füstfogót *coş*-nak mondják. Mivel az alacsony tűzhely és a magasan álló füstfogó közt átlag 130 cm távolság van, a tűzhelyről felszálló füst egy részét nem vezeti ugyan ki, viszont a füstfogó széles öblén át a tűzhely melegének jelentős része felszáll a padlásra. E kezdetleges füstfogónak több változata van aszerint, hogy a korlátot felfüggesztő lécs (*stinghie*) a fonott füstfogón kívül (16, 17 b, 18 a–b, 19 b) vagy (ritkábban) belül (17 a, 19 a, 20 b) van, vagy hogy a korlát egy vagy két sor polcot képez (18 a, 19 2-b). Ezenkívül a füstfogó állhat magasabban (17 a, 19 b, 20 b) vagy a tűzhöz közelebb (17 a, 18 a–b, 19 a, 20 a).

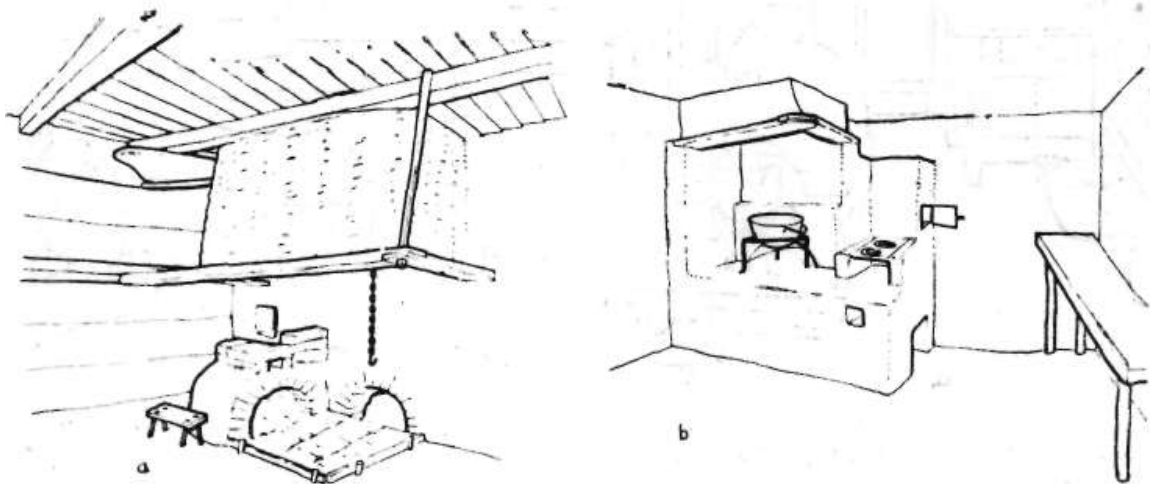
1944 előtt falvanként még volt egy-két pék, aki kielégítette a falu kevés búzakenyér-fogyasztását. A felszabadulás után a magánpékségek megszűntek, de a búzakenyér-szükséglet (a bolti vekni és liszt árusításával) állandóbb lett. Így már vagy 30 éve, de főleg a második világháború utáni években került majd minden régi házba vagy a nyári konyhába, az alacsony tűzhely felső felére egy kis fekvő félhenger alakú, téglaboltozású sütőkemence (*cuptor*). A kis kemencékben egyetlen kenyér süthető. A szabad tűzhely hagyományos eszközkészletéhez tartozik viszont az üst (*căldare*) és az üstlánc (*lanţ*), a sütőharang (*ţest*) mellett a hússütő vasnyárs (*frigar*), a vaslapátszerű tűzpiszkáló (*vătrai*, 18 a), a háromszögű, újabban kerek vasháromláb (*pirostrie*, 22 a, b), az ősi fal-

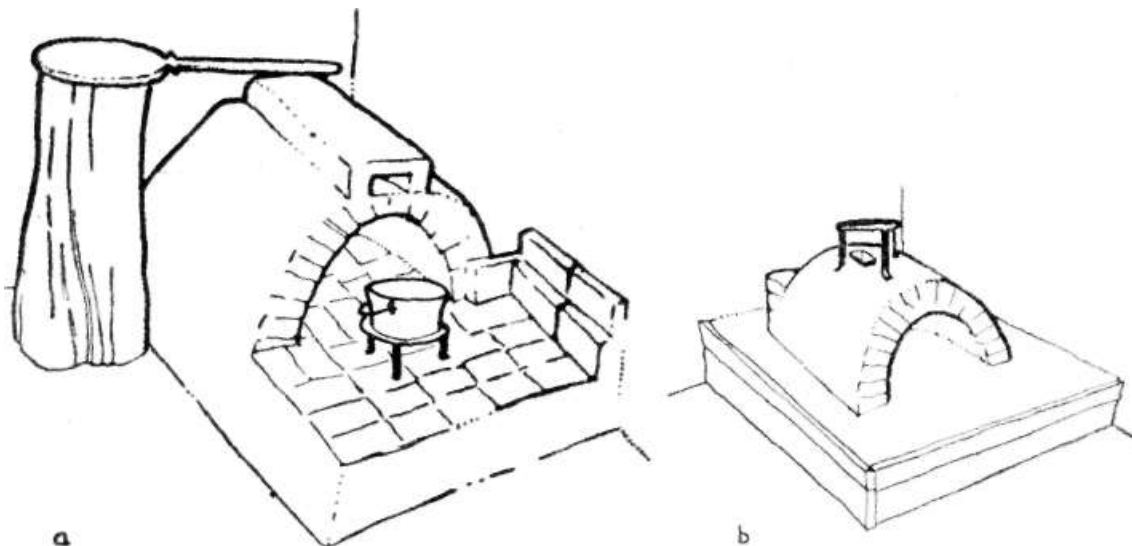
18. a) Régi konyha tüzelője, kőlapokból (*lespezi*) kirakott tűzhely, rajta kő (*pietroi*) tűzikutya, piszkálóvas (*vătrai*) és háromláb (*pirostrie*). A szobabeli kályha szája (*gura*) és füstlyuka (*coş*) mögött az újabb kemence (*cuptor*) tetején kicsiny füstház-zal (*casa fumului*). Vintilescu E., Pietrarii de Jos. b) Régi ház konyhabeli tűzhelye. A takaréktűzhely és a kályha szájának betapasztása későbbi. Cîrceag P., Pietrarii de Sus.

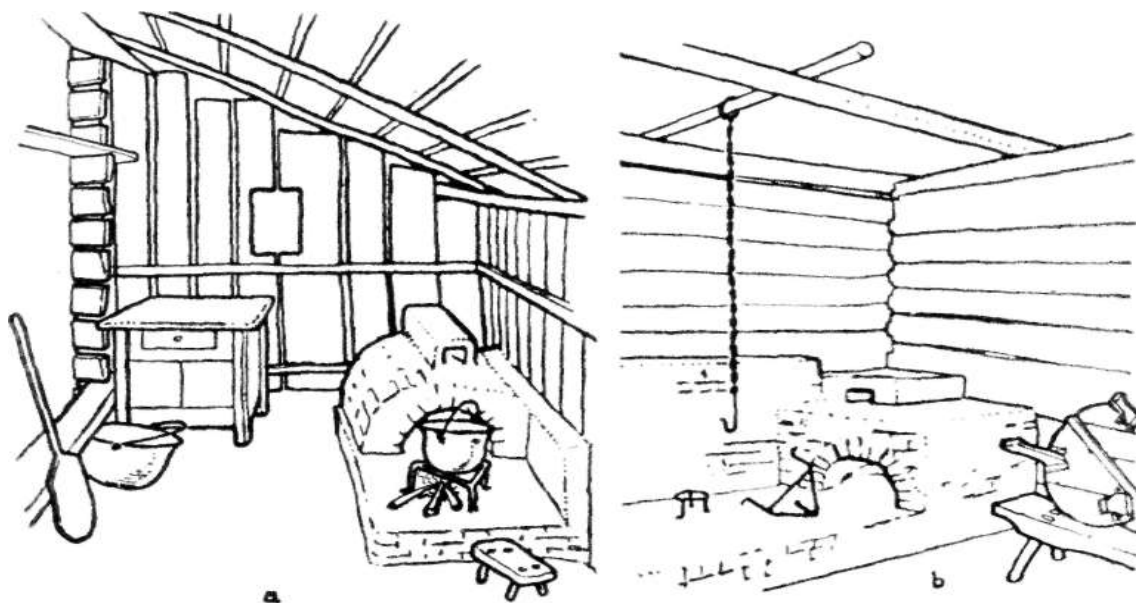
19. a) Régi konyhabeli tűzhely két rend korlátos füstfogóval. Újabb kemence téglából, eléje rakott tűzhely. Tolea I., Bărbătești, b) Újabb, téglafalú nyárikonyha (*cuhnă*) régies füstfogós tüzelője, de már 20 cm magas tűzhellyel és kicsiny kemencével. Régies háromszögű vasháromláb (Gligorescu I., Bărbătești.).

20. a) Régi konyhai tüzelő, hol csak a kemence és ennek tűzhelye újabb. Popescu AL, Pietrarii de Sus; b) újabb nyárikonyha (*bucătărie*). Régies korlátos füstfogó kas, cöveklábú vizeslőca (*laviță*) és vas háromláb. Pietrarii de Sus.

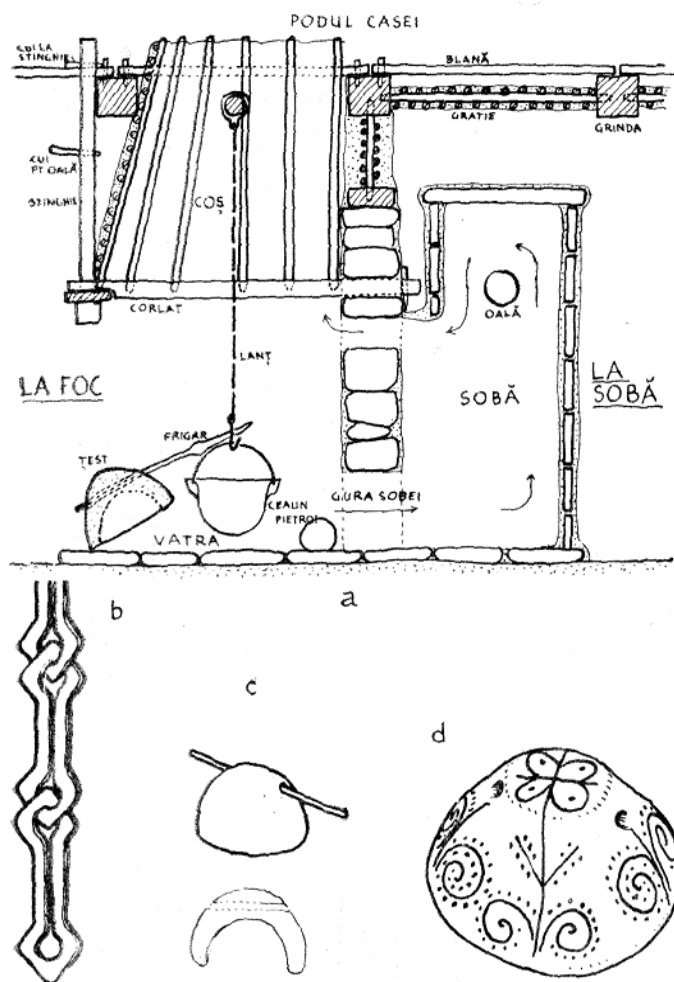
21. a) Kis padlástalan sütőházbeli (*cuhnă*) tüzelő; málésütő kemence, előtte téglátüzhely, mellette málélisztartó bödön (*ulee*), bevetőlapáttal (*cîrpitor de mălai*) lefedve. Popa Floare, Pietrarii de Sus; b) kis padlástalan sütőház kemencéje és tüzhelye. Hurezu.

22. a) Az egysejtű házacská oldalsó fedélmegnyújtása alatti (padlástalan) nyári konyha (*cuhnă*). Jobbról a tüzhelyes kemence, előtte apró szék (*scaun de stat la vatră*), balról málébevetőlapát (*cîrpitoriu de mălai*), nagyüst (*căldare mare*), lóca (*lavijă*) és szekrény (*dulap*). Negulescu N., Bărbătești; b) a mezőről behozott régi házból átalakított nyári konyha (*cuhnă*). A kemence és tüzhely újabb és a füstfogó is hiányzik (mivel mennyezet nincsen). Drăgoiu E., Bărbătești.

támasztó kő-tűzikutya (*pietroi*, 18 a), valamint a többféle méretű mázatlan vagy zöldmázás fazék (*oală*) és öntöttvas lábos (*cratiță*), melyeket a közeli jilavai búcsúkon (*bîlci*) szereznek.

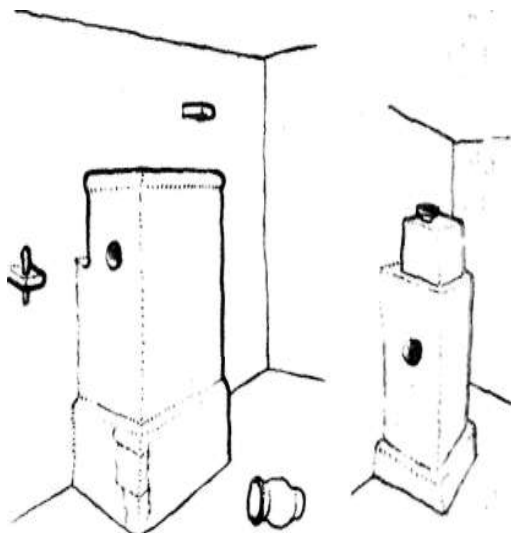
A tűzhelytől nyílt a szobabeli vakkályha (*soba*, *soba oarbă*) fűtésére szolgáló boltozott szája (*gura sobei*), és mintegy 80–120 cm-rel fennebb a tűzhely fölötti füstfogó alá torkollott a kályha füstkivezető nyílása

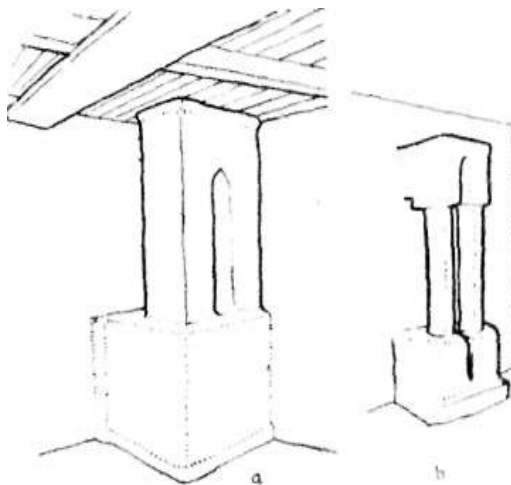
23. a) Az Otăsău-völgyi régi házak kőből épített elválasztófala két oldalon épült tüzelőrendszer: a konyhában a füstfogós szabad tűzhely, a szobában pedig a kívülről fűtött kályha; b) üstlánc része (*lant de ceaun*); c) málésütő cserépharang (*test*); d) ujjbeggyel díszített cserép sütőharang Craiova környékén

(*coșul sobei*). A szobabeli kályha a tűzhellyel azonos szintű, kőből-téglából rakott alacsony töltésre épült, arasznyi magas, 12–13 cm széles és másfél ujjnyi vastag égetett cseréplapokból (*țiglă*), melyeket több sorban sárral raktak föl. A 120–130 cm magas, hasáb alakú kályhában a

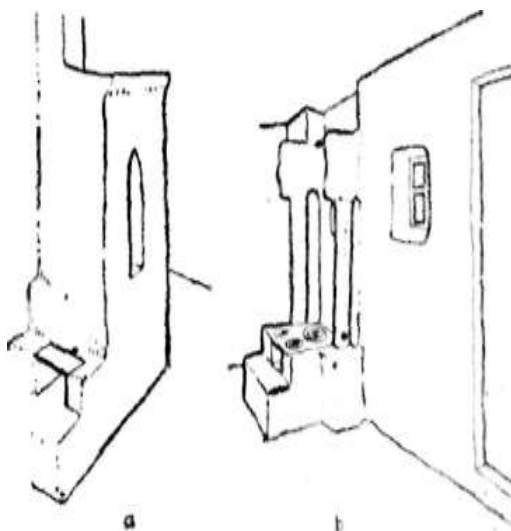
24. a) Szobabeli, kívülről fűtött vakkályha (*sobă oarbă*); lent a falába helyezett köcsög (*oală*). A falból kiállnak a konyhabeli füstfogók korlátjainak végei. Tărcală I., Bărbătești; b) Köcsögös vakkályha, 15.85 és 30 cm-es tagokkal. Țulea M., Bărbătești.

25. Kanyargó füstjártú vakkályhák: a) házi építésű, Măldărești; b) „bojáros” kályha Hurezről vett cserépkürtökkel (*sobă cu olane*). Constantin Gh., Bărbătești.

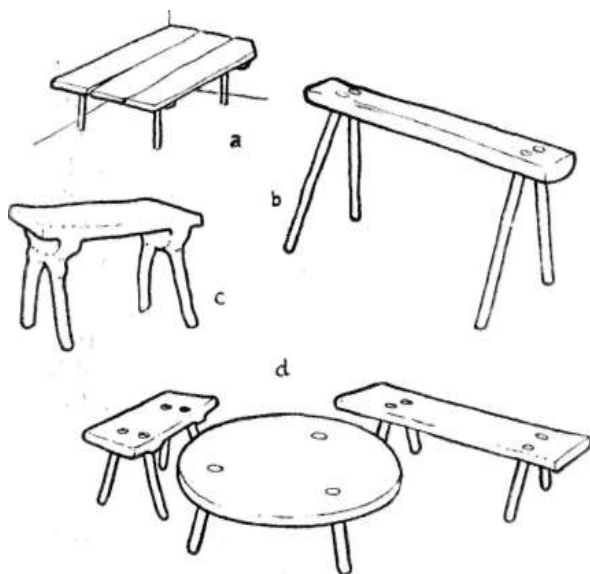
26. Újabb módi plattenes-tűzhelyes szobabeli kályhák: a) Moraru E., Bărbătești; b) Sandru E., Bărbătești.

tűz alulról felfelé járt, majd fent kissé visszakanyarodva a falon hagyott füstlyukon át távozott a konyhai füstfogó alá. A tűzjárat szabályozására, a melegítőfelület növelésére, valamint arra, hogy a szobabeliek téli esténken néhány darab krumplit itt is megsüthessenek – szolgált a számos esetben vízszintesen beépített fazék (*oală*, 24 a, b). Ritkán a fazekat a kályha testében formált nyílás pótolta (23). További fejlődés, amikor az így kétfelé osztott kályha két részét a hurezi fazekasoktól vett cserépkürtőkből képezték (25 b). Ez a megoldás a régi papi- és bojárházaknál volt jellemző. Újabban aztán a parasztságnál, a szobabeli plattenes tüzelőkkel társulva, lesz általános (*soba cu plită*, 26 b).

A régies házak berendezése az utóbbi évtizedekben sok változáson ment át, mégis aránylag könnyen rekonstruálható a hagyományos bútorzat.

A legősibb bútorok az itteni parasztházakban is szoros kapcsolatban állnak magával az épülettel. Ilyen „bútor” már a falba, a füstfogó kasba vagy a kast tartó rúdba vert edényasztó faszeg (*cuie*) is (17 a–b, 18 a), akárcsak a faligerendák közé szorított két-két hatalmas görbe fakampó (*cuie cîrligate*) a teknő tartására és az üst felakasztására (17 a). A falba vagy gerendába vert faszegekre helyezett polc (*plimbă*, *coardă*, 14 i, 16, 22), a kézzel jól elérhető és polcként használt lapos mestergerenda (*coardă*) ugyancsak bútorszerepet töltenek be. A füstfogó kas széles korlátja

27. Régi bútorok Bărbăntesti-ről: a) cöveklábú ágy (*pat*) tölgyfából hasított deszkából, hevederekkel (*stringhie*); kicsinyített rajz; b) újabb módi ágy része: az ágydeszkákat tartó szék (*scaun de sub pat*); c) szék egy darab fenyőfából faragva (a 4 ágat meghagyták a lábaknak); d) 30 cm magas, ékkel beszorított, botlábú asztal és székek.

különböféle apróságok, a kas mögötti polcozott rész (*după corlat*) pedig teknő, málébevető lapátok s egyebek tartására szolgáló polcfélék (16, 18 a, 19 a-b, 20 a). Főzőeszközök állanak a tűzhely fölött, a kőfalban meghagyott vakablakszerű mélyedésben (*firidă*, 16) is, míg a konyha és szoba közti kis ablak (19 b), melyen át nappal a szoba felől a konyha, este meg a konyhai tűztől a szoba kap kevés világosságot, egyúttal a

taplókanócos faggyús cserép mécs (*opait*) helye volt. Innen a mécs mindkét helyiségbe világíthatott. E belső ablakot csak utóbb üvegezték be vagy – a petróleumlámpák alkalmazása óta – be is polcozták vakablaknak, edénytartóul. A házon kívül a magas küszöb, a háztalpak kiálló végei és a kőlépcsők ülőhelyként szolgáltak.

A mai értelemben vett bútorokhoz közel állóbb, de még mindig helyhez kötött régies bútor volt a konyhában, a tűzhellyel szembeni kis

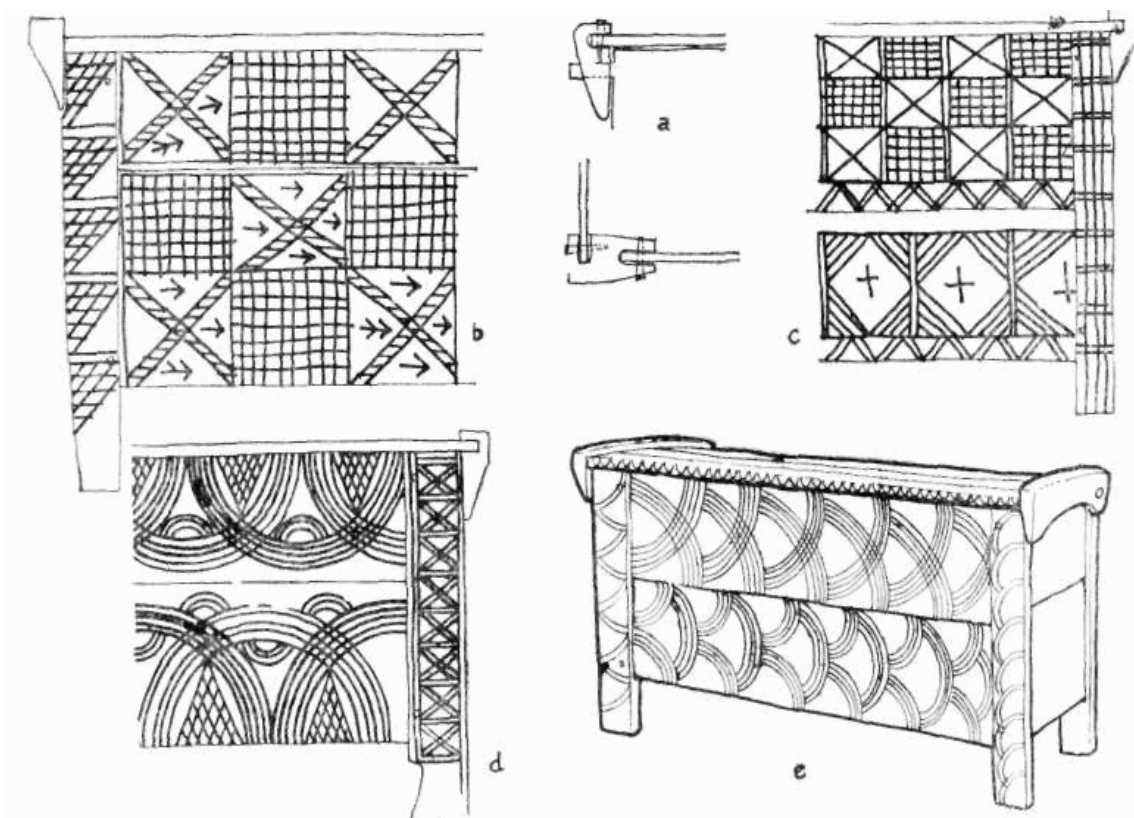
28. 28–30 cm magas asztalok: a) több mint 100 éves négyszögű (53–70 cm) hevederes és befűrt lábú asztal, Bărbătești; b) házi készítésű négylábú kerek asztal, Pietrarii de Sus; c) újabb módi asztal 3 görbe lábbal, cigány mesterek munkája (*masă rudărească*), Bărbătești.

ablak alatt, a farönkre vagy cöveklábakra fektetett tölgyfapalló lóca (*laviță*, 17 a, 20 b, 22 a, 22 b) edénytartónak, konyhaasztalként, valamint a cöveklábú lócák (*lavițe de potărăș*, 86) a szobabeli ablak felől és a ház előtt (9, 10, 21 a). A szélesebb lócákat már több pallóból (*blăni*) állították össze, ilyenkor aztán a két-két közeli cöveklábra előzőleg keresztben egy hevedert (*plimbe*) fektettek. Így készültek a szoba belső és külső oldalán végignyúló hosszú ágyak is, ha csak már nem a 80 cm hosszú és 50 cm magas bakokra (*scaun*) fektették a 3–4 ágydeszkát.

Az igazi mozgó bútorok legősibb formája az egydarab fából (meghagyott négy ággal) faragott apró szék (*scaun*, 27 c). Már fejlettebbek s a legutóbbi időkig általánosabbak a befűrt lábú apró székek, amelyekkel a konyhabeli asztalkát ülték körül étkezéskor (20 a, 22 a, 27 d). Hasonlóan négy befűrt lábbal készült a legrégebb forma négyszögű étkezőasztalka (28 a), amelyet étkezés után letörölve mindig a füstfogó kas mögé vagy a ház előtti lócára tettek száradni (egyúttal elteve az útból is). Még a házilag gyártott kerek asztalkák is négy vagy három befűrt lábbal készültek (16, 27 d, 28 b), csupán az utóbbi 40 év óta a cigány bútorkészítőktől vásárolt kerek asztalkákat (*masă rudărească*) készítették a vastag lapba becsapolt lapos görbe lábakkal (28 c, 22 b).

A konyhai apró asztalok és székek mellett ugyancsak régtől a mozgó bútorok sorába tartozik a szobai belső ágy fejéhez keresztbe helyezett ruhásláda (*lacră*). E láda oldalait 2–2 szélesebb, enyhén púpos fedelét és alját 3–3 keskenyebb, zsindeyszerűen hasított bükkfa deszkából (*blăni*) állították össze, az oldaldeszkák végeit a lábak függőlegesen ki-

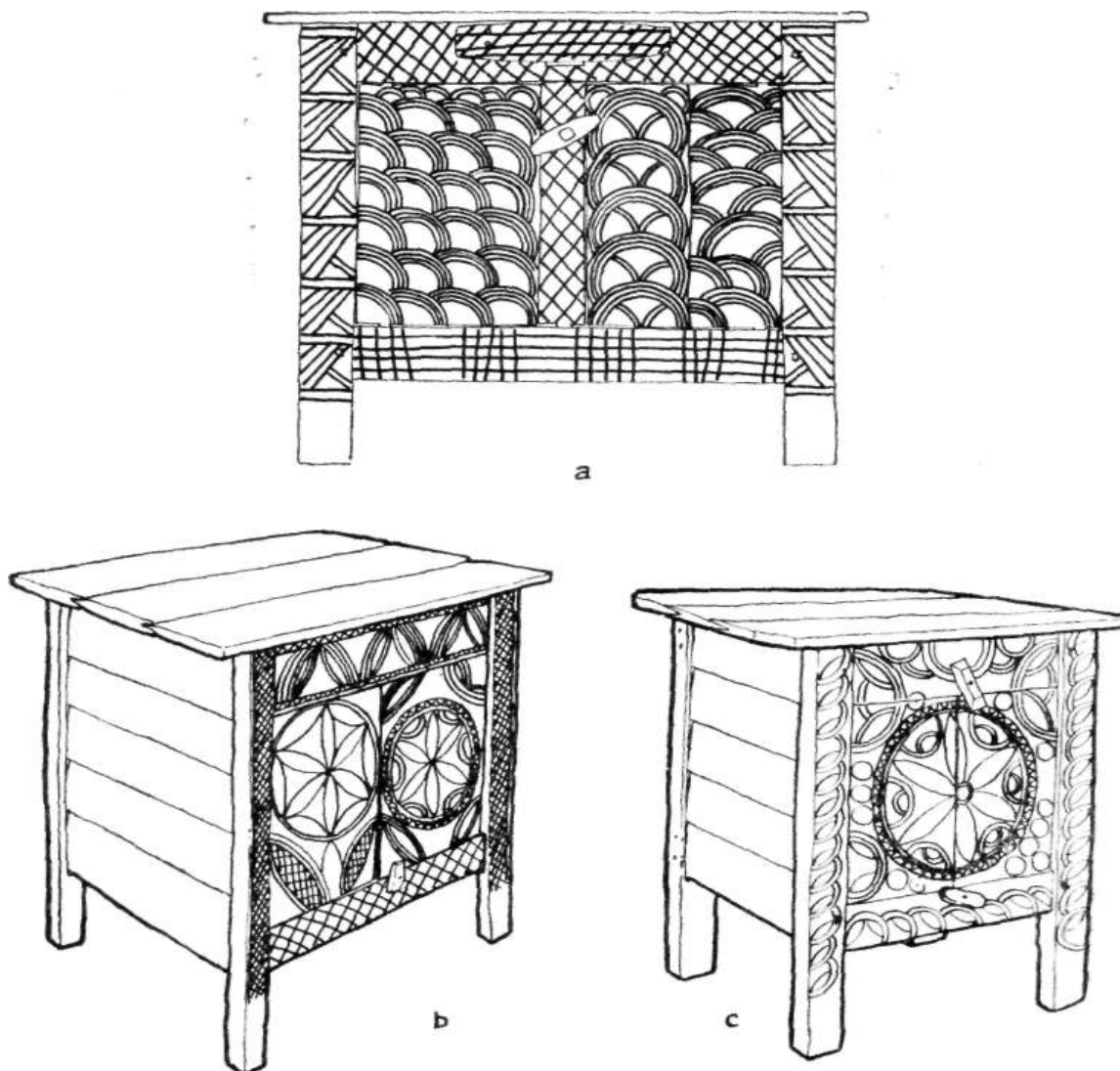

29. Ácsolt ruhásszuszekok (*lacră*) hasított bükkfa deszkákból. a) Ládafedél sarka (hátról) és az oldaldeszkák végének a lábba való beeresztése (szerkezeti részletek a bärbătești-i láda után); b) 70–80 éves láda bal fele szemből, Măldărești; c) 70–80 éves láda jobb fele, Pietrarii de Jos; d) 50–60 éves láda jobb fele, Pietrarii de Sus; e) 40–50 éves láda, Bärbătești. Míg a legrégebb (b–c) ládák díszítése egyenes vonalakkal hornyolt és sakktáblás kompozíciójú, a későbbi (d–e) ládák körívekből szerkesztett pikkelyes díszűek. Cigány mesterek munkái.

véselt vájatába (*scob*), a fedéldeszkat pedig a két ráma vájatába rögzítették faszegekkel. A fenékdeszka végei az oldaldeszka alján megmaradt párkányokon feküdtek. A fedél a hátdeszkából megmaradt csappon (*cap*) forgott. Az erdélyi bükkfából ácsolt ládákkal (szuszek, szekrény) azonos szerkezetű ládák átlagméretei: hosszúság 70 cm, magasság 45 cm, szélesség 40 cm. Az 50–80 évvel ezelőtt készült ládák hornyolt díszítése egyenes vonalakkal álló sakktáblaszerű dísz volt, a láda egész szemközti oldalán elosztva (29 b–c), míg az utóbbi két nemzedék ládáinak díszítéséhez már inkább a körző végére szerelt hornyolót (*scoabă*) használták, amivel pikkelyszerű mintázattal hímezték az egész felületet (29 d–e), csak a lábakon maradt meg az ősi egyenes vonalú dísz.

Hasonló technikával, de díszítés nélkül készültek a nagyobb méretű málélisztes hambárok (*hîmbar*), amelyek az egykori kezdetleges fatörzsből vájt bődönöket (*ulee*, 21 a) váltották fel és a konyhaajtóval szembeni falnál (16, 18 a) vagy ritkábban a tornácon állottak.

Mintegy 40–50 éve a szobában a két ágy közötti cöveklábú lócát a magas „kamarásasztal”-féle bútor váltotta fel, a *dulap* (szekrény), mit újabban *bufetnek* (tálaló) is neveznek. Az átlag 90x55 cm nagyságú asztallappal ellátott, 75 cm magas „dulap” az előbb leírt láda technikája

30. Ácsolt kamarás asztalfélék (*dulap*) hasított bükkfadeszkákból. a) 40–50 éves fiókos dulap, középen elválasztott ajtókkal, régies sakktáblás stílusú dísz már csak a széleken; középtájt körívekből képezett pikkelyes ornamentika, Bărbătești; b–c) 20–30 éves újmódi dulapok körívekből és körökből, központi rozetta-motívumokkal szerkesztett díszítő kompozícióval; b) Pietrarii de Jos; c) Pietrarii de Sus, mindkettőt a hurezui vásáron vették cigány mesterektől (ezért: *dulap de rudari*).

szerint készült, hasított bükkfa deszkából, elől kétszárnyú ajtóval (30 a–c). A régi dulápok szélesebbek voltak, a két szárny közt elválasztó léccel, fent kis kihúzható fiókkal s az egész elejét egyenletesen borító sakk-táblás vagy pikkelyes (félkörös) díszítéssel (30 a). Vagy 25–30 esztendeje aztán megjelentek a fiók nélküli, vörös-sárga foltos anilin festésű és nagyjából szimmetrikus kompozíciójú, központi rozettákkal díszített (hornyolt) darabok (30 b).

A bükkfa deszkából ácsolt ládáik és dulápok nevezetes mesterei voltak és maradtak máig a már említett bútorkészítő *rudárok*. E cigány-mesterek néhány közelebbi havasalji faluban – Romanii de Sus, Ursani, Vaideeni, Reced, Polovragi, Novaci, Bistrița – rendszeresen foglalkoznak most is bükkfából ácsolt bútorok – ládák, dulápok, hambárok, hátsó székek, kis tamburák (négy lábú székek) és kerek asztalok nagybani előállításával, valamint szerszámnyelek, targoncák, kenyérbevető lapátok és seprők készítésével. A copăceni-i rudárok viszont főleg teknőt, fakanalat, leveseskanalat, pásztoroknak való vízivókanalat készítenek Olténia nagy részének parasztsága számára. Romanii de Susban mintegy 60 mester foglalkozik ma is az ismertett bútorok (*marfă rudărească*) készítésével, és rendszeresen látogatják a környékbeli vásárokat, valamint a falukat; hol pénzért, hol gabonáért árusítják készítményeiket. Egy lovas szekérre 5–6 ládat raknak, és ezek darabját 80–90 lejért árusítják, illetve ennek megfelelő 1 véka (*bănicior*) kukoricáért (*mălai*).

A ház régi berendezéséhez tartozik a belső ágy fölött végignyúló (két végén vashorgokkal függesztett) rúd (*culmea*), melyen a frissen mosott ingek száradnak, továbbá a gyékényszőnyeg (*rogojină*), amellyel régen a deszkaágyakat terítették le. E gyékényszőnyeget azonban már általánosan felváltotta a kecskeszőr vagy gyapjúpokróc (*pătură*), esetleg a kenderből szőtt vastag lepedő (*cergă*). Az ágyon állottak a szénával vagy sarjával töltött gyapjúszőttes párnák (*perne*) is. A szoba keleti falára akasztották az ősöktől a házzal együtt örökölt, fára festett vagy rudárok által kerek vésővel bükkfa lemezre karcolt szentképet (*icoană*). Az ajtóval szembeni falra akasztva függött 4–7 paraszttányér (*toaiere*), köztük; finomabb fésű díszítésű hurezi készítmények is. A fali kendők (*ștergare de perete*) alig 30–40 éve jöttek divatba.

A fentiekben bemutatott Otășău menti parasztház tüzelőjével és berendezésével együtt természetesen ma már a múlté. A néprajzkutató egész utcákat jár be, míg a két világháború közt épült magas, tornácos házak és a felszabadulás után épült arkádós téglapületek közt rábukkan egy-egy régi, pitvaros és szabad tűzhelyes boronaházra. De már ezekben is kutatnia kell, hogy fölfedezzen egy hagyományos technika szerint összeácsolt bútorarabot, régimódi tűzszerzámot s a mai lakosok szemében már értelmetlen egyéb „régiségeket”. Így aztán az öregek magyarázatára vagyunk utalva, hogy a különféle dolgok eredetét, készítményét, beszerzését és használatát megértsük.

A világ tehát rohamléptekkel halad Észak-Vilceában is; rövid pár év, és az itt lerajzolt dolgoknak híre-pora sem lesz. Illetve mégis lesz, mert látogatásunk ideje alatt a bărbătești-i értelmiségiek egy csoportja, élén a kultúrotthon buzgó igazgatójával, hozzáfogott a helyi községi múzeum megszervezéséhez. Megszerezték és a falu sétaterén fölépítették az egyik legrégebbi parasztházat (11 f), s mire e sorok megjelennek, már a ház korhű berendezését is befejezik. Hasonló lelkesedéssel gyűjti a régi világ tárgyi hagyatékát, a környék hagyományos népművészeti alkotásait a Vilcea megyei múzeum munkaközössége is. A helyi megyei múzeum gyűjtőmunkáját egészíti ki az 1968 nyarán itt dolgozó kutatók adatgyűjtő munkája, melynek egy részletét itt tettük közzé.

Fontosnak tartottam kutatási eredményeim összevont ismertetését a magyar olvasókkal, mint ahogy a magam – erdélyi magyar etnográfus – számára is roppant ismeret- és szemléletgazdagodást jelentett a közvetlen megismerkedés az Erdéllyel szomszédos néprajzi vidékekkel.

Az erdélyi népi építkezéssel és lakásbelsővel ismerős kutatónak természetesen mindenekelőtt a vilceai különbségek, eltérések tűnnek fel: a gerezdes és sasos (rakott) fal kombinálása, a régi házak előtti lóca töltés helyett, a kettős szarufa a sarkokon, a polcszerű mestergerenda, a földdel egyszintű tűzhely, a sütőharang használata, a konyhából fűtött szobai kályha, az alacsony tehető-vehető kerek asztalka és az apró székek, a „rudár”-ok bútorkészítése, a zsilipes összerakású bükkfa deszka alkalmazása – a ládán és szekrényen kívül – padolásnál és mellvédnél stb. Viszont annak, ki a népi építkezésben legalábbis európai szemmel lát, feltűnik az a rengeteg közeli és lényegbeli hasonlóság, amely a Kárpátok vidéke népi építkezésénél vilceai és erdélyi viszonylatban is fentáll.

Egyetlen szűkebb körben élve és dolgozva hajlamosak leszünk a helyi sajátosságok eltúlozására vagy ezek hamis magyarázatára. Gyakran „eredeti”-nek vagy „helyi”-nek vélünk olyan dolgokat, miket – ha jobban körülnézünk – esetleg még sokfelé megtalálunk, s ami több néprajzi táj, nép vagy akár kontinens népi kultúrájának közös tulajdona⁵. A vilceai gerezdes és sasos falrakás, a csüngő eresztű (függesztett) tetőszerkezet, a fonott füstfogós szabad tűzhely, a sütőharang, a vakkályha, a cöveklábú, befűrt lábú és az ácsolt bútorok, úgyszintén az itteni népi kultúra számos más eleme különféle változatai Erdélyben is – a magyarságnál is – megvannak vagy megvoltak. A hagyományos észak-vilceai ház alaprajzi beosztása és tüzelője sok tekintetben a bánági és a déli magyar házával tart rokonságot.

Mindezek figyelembe nem vétele esetén a szűkebb kutatóterületünkön végzett munka is csorbát szenved,⁶ míg ismeretük birtokában föltárnak azok a mély gyökerű kapcsolatok, amelyeknek megfejtése és lehető követése a tudományos kutatómunka eredményességének egyik feltétele és az oszthatatlan tudomány egyik legfőbb feladata.

JEGYZETEK

¹ Vö. Kós Károly: *Néprajzi iskola Vilceában*. Igazság, 1968. aug. 8.

² Lásd a Szakirodalomban felsorolt munkákat.

³ Petrescu, Paul – Stahl, Paul: *Construcții țărănești din Vilcea*. Studii și Cercetări de Istoria Artei (SCIA), XII (1965). 1. sz. 131–158.

⁴ A vilceai régi házak esetében használhatjuk a „jobb” és „bal” tájolást, ugyanis itt, valószínűleg a bőséges telek miatt, a házat mindig úgy állíthatták, fordíthatták, hogy a házzal szemben állónak a pitvar mindig bal felől, a szoba meg jobb felől kerüljön.

⁵ A hasonló anyagból és technikával készült ládákra és egyéb bútorokra vonatkozóan I. Kós Károly: *Mobile cioplite în zona Lăpușului* (Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Cluj, 1964. 179–224) című tanulmányát, amelyben az összehasonlítás hazánk valamennyi vidékére kiterjed.

⁶ A kellő tájékozottság hiányának és az összehasonlító vizsgálat elkerülésének veszélyeivel (a néprajzban) legutóbb külön tanulmányban foglalkoztunk: Kós Károly: *Népi kultúrák egyetemes vonásai*. Korunk, 1968. 53–63.

SZAKIRODALOM

Ghica-Budești: *Evoluția arhitecturii în Muntenia și în Oltenia*. București, 1936.

Focșa, Gh.: *Elemente decorative în arhitectura populară în zona etnografică a Jiului de Sus*. SCIA I (1954). 3. sz. 4.

Focșa, Gh.: *Elemente decorative în bordeiele din sudul regiunii Craiova*. SCIA II (1955). 3–4. sz. 81–103. és 1956. 1–2. sz. 29–56.

Petrescu, Paul: *Casa cu foișor țărănească la români*. SCIA V (1958). 1. sz. 27–51 (Vilcea: 29, 34. 1.).

Stahl, Paul: *Locuințe țărănești cu două caturi la români*. SCIA IV (1957). 3. 4. sz. 33–57 (Vilcea: 36, 43, 54).

Ionescu, Grigore: *Arhitectura populară românească*. București, 1958.

Stahl, Paul: *Planurile caselor românești țărănești*. București, 1958.

Petrescu, Paul – Stahl, Paul: *Construcții țărănești din Vilcea*. SCIA XII (1965). 1. sz. 131–158.

Florescu, Fl. B – Stahl, P. – Petrescu, P.: *Arta populară din zonele Argeș și Muscel*. București, 1967.

Bănățeanu, Tancred: *Types d'artes dans les villages roumains d'une des régions marécageuses du Danube*. Ethnographica, II. Brno, 1960. 82–104.